

СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ НА ОСНОВІ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

У статті обґрунтовано систему професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників на основі технологій дистанційного навчання. Основну увагу приділено характеристиці таких складників системи: мета, вимоги до фахівця, основні принципи та завдання, методологічні підходи, компоненти, сутність процесу навчання (планові та позапланові заняття, самостійна підготовка, виховні заходи), цикли та етапи підготовки, суб'єкти освітнього процесу, методи навчання і викладання, електронні навчально-методичні комплекси, навчально-методичне забезпечення, види, засоби та форми організації освітнього процесу, технології та платформи дистанційного навчання, педагогічні умови, кінцевий результат навчання.

Ключові слова: майбутній офіцер-прикордонник, система, професійна підготовка, технології дистанційного навчання.

Постановка проблеми. Умови професійної діяльності прикордонників висувають високі вимоги щодо розвитку їхніх професійних якостей для успішного виконання завдань з охорони державного кордону. Виникнення нових загроз на державному кордоні таких як протидія та боротьба з незаконною міграцією, міжнародна злочинність, тероризм, контрабандна діяльність, проведення антитерористичної операції на сході України вимагає вдосконалення професійної підготовки персоналу Державної прикордонної служби України (ДПСУ).

Нині у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) широко упроваджуються новітні інформаційні технології, особливо дистанційні, що спрямовано на розвиток професійної компетентності майбутнього офіцера та передбачає інформатизацію освітнього процесу. Не винятком є і Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (НАДПСУ), де ефективно використовується модульне середовище навчання MOODLE в освітньому процесі. Для ефективної професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників на основі технологій дистанційного навчання (ДН), розробки вимог до вищезгаданих фахівців, навчальних програм та навчально-методичних матеріалів необхідно обґрунтувати відповідну педагогічну систему.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема вдосконалення професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників є предметом уваги представників військової та педагогічної науки – і вітчизняних, і зарубіжних учених. Концептуальні положення теорії та практики професійної підготовки курсантів у НАДПСУ досліджують: Л. Боровик [1], Н. Мороз [2], В. Мірошніченко [3], О. Войцехівський [4], Ю. Дем'янюк [5] та ін., де враховується специфіка оперативно-службової діяльності (ОСД) підрозділів та органів охорони державного кордону України.

Досвід зарубіжної західної педагогічної думки щодо професійної

підготовки прикордонників іноземних держав знайшов відображення в працях Є. Комкової [6], Г. Канга [7]; Л. Ронг Женг [8]; С. Хао, Л. Йін Жан [9] та ін. Їхні напрацювання потребують ретельного вивчення та узагальнення, спонукають до пошуку закономірностей і шляхів використання технологій ДН в системі освіти ДПСУ.

Проте, слід зазначити, що незважаючи на значний інтерес дослідників, проблема обґрунтування системи професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників на основі технологій ДН залишається поза увагою.

З огляду на це **метою** статті є – обґрунтувати систему професійної підготовки курсантів Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького на основі технологій дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу. Зміст організації освітнього процесу майбутніх офіцерів-прикордонників у НАДПСУ передбачає реалізацію педагогічної системи формування професійної компетентності у процесі навчання на факультетах «Охорони та захисту державного кордону», «Правоохоронної діяльності та правознавства», «Іноземних мов та гуманітарних дисциплін» та «Інженерно-технічному» на основі відповідних освітньо-професійних програм підготовки [10-13]. Система підготовки забезпечується дисциплінами циклів загальної та професійної підготовки. Вживання терміна «система» є актуальним в усіх сферах наукової та практичної підготовки фахівців, зокрема і у вищій військовій школі. За нашим баченням, система професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників дозволяє забезпечити підготовку фахівців, здатних на належному професійному рівні захищати цілісність кордонів держави. Будь-яка система забезпечує цілісність структури освітнього процесу. Вивчення структури процесу означає розгляд його як системи, тобто припускає виділення усередині нього складових елементів, установлення зв'язків і залежностей як усередині цих елементів, так і між ними, розгляд їх у динаміці розвитку і функціонування.

В психолого-педагогічній літературі подано декілька тлумачень поняття «система». Розглянемо ті, які відповідають предмету нашого дослідження. «Система – це категорія, що означає об'єкт, організований як цілісність, де енергія зв'язків між елементами системи перевищує енергію їх зв'язків з елементами інших систем і становить онтологічне ядро системного підходу» [14, с. 113–114]. «Система є відмежованою множиною взаємодіючих елементів» [15, с. 165–168]. Зв'язок, цілісність і зумовлена ними усталена структура є відмінними ознаками будь-якої системи.

Систему професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників з використанням технологій ДН ми визначаємо як складне багаторівневе утворення, функціонування якого забезпечує значна сукупність зв'язків різних рівнів, що характеризується конкретним змістом, ієрархією структурних елементів, а також включають особливості організації освітнього процесу та способи розв'язання нагальних суперечностей, які виникають на кожному циклі підготовки курсантів НАДПСУ. До зв'язків різних рівнів належать такі: по-перше, між видами підготовки та міждисциплінарні; по-друге, між навчанням,

вихованням, розвитком і формуванням професійних якостей; по-третє, між методами, формами та технологіями підготовки фахівців ДПСУ.

Для досягнення мети дослідження й удосконалення професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників з використанням технологій ДН було розроблено алгоритм системи, який передбачав такі етапи:

- формування освітнього середовища для вивчення курсантами дисциплін циклів загальної та професійної підготовки на основі технологій ДН;
- використання загальнонаукових підходів і дидактичних принципів;
- визначення педагогічних умов, за яких буде ефективною система професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників;
- забезпечення умов для створення електронних навчально-методичних комплексів (ЕНМК), навчально-методичного забезпечення (НМЗ), курсів ДН для реалізації системи професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників.

Отже, до сучасної системи професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників з використанням технологій ДН було внесено такі основні складники: мета, вимоги до фахівця, основні принципи та завдання, методологічні підходи, компоненти, сутність процесу навчання (планові та позапланові заняття, самостійна підготовка, виховні заходи), цикли та етапи підготовки, суб'єкти освітнього процесу, методи навчання і викладання, ЕНМК, НМЗ, види, засоби та форми організації освітнього процесу, технології та платформи ДН, педагогічні умови, кінцевий результат навчання.

Дослідження системи професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників з використанням технологій ДН показало, що її системоутворювальним чинником є мета (полягає в досягненні високого рівня професійної підготовки курсантів з використанням технологій ДН і наданні їм базових знань, відповідно до обраної спеціальності, набуття практичних навичок, які вони зможуть застосовувати під час виконання основних завдань з охорони державного кордону, передбачених посадовими обов'язками), якій підпорядковане навчання дисциплін циклів загальної та професійної підготовки. Систему професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників з використанням технологій ДН ми трактуємо як сукупність спеціальних знань, умінь та навичок, оволодіння якими дозволить забезпечити високий результат у майбутній службовій діяльності та здатність офіцера до професійного та особистісного зростання.

Основними методологічними підходами в процесі підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників визначено: акмеологічний, компетентністний, аксіологічний, культурологічний і системний. У цілому, система професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників з використанням технологій ДН забезпечує цілеспрямоване управління процесом навчання курсантів, складається з мотиваційно-ціннісного, комунікативно-культурологічного, когнітивно-поведінкового, операційно-діяльнісного та технологічного компонентів; спрямована на формування професійної компетентності курсантів з врахуванням критеріїв: мотиваційно-цільовий, соціо-прогностичний, пізнавально-інформаційний, навчально-результативний, структурно-логічний та

відповідних показників; відображає загальні і специфічні принципи підготовки, комплекси знань, вмінь і навичок, що становлять основу професійної компетенції прикордонника, інтегральний показник, яким виступає навчальна активність курсантів під час їх фахової підготовки з використанням технологій ДН, рівні сформованості професійної компетентності (високий, середній та низький) до майбутньої професійної діяльності.

Форми, методи і засоби, що використовуються в системі підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників, орієнтовані на особистість курсанта, його активну участь у саморозвитку, отримання якісних знань і професійних навичок. Зміни у НМЗ, ЕНМК, методиках проведення занять, організації самостійної роботи та контролю сприяли поліпшенню рівня сформованості професійної компетентності курсантів і зростанню педагогічної майстерності викладачів. Інновації були спрямовані на зростання мотивації майбутніх офіцерів-прикордонників, формування критичного мислення, підвищення успішності навчання та особистісного розвитку. Практична реалізація системи передбачала розроблення ЕНМК, НМЗ, що підвищило ефективність формування виокремлених складників професійної компетентності курсантів з використанням технологій ДН.

У цілому, система професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників на основі технологій ДН спрямована на усунення суперечностей, що існують між теорією та практикою організації освітньої діяльності та які негативно позначаються на результативності освітнього процесу, зокрема, між:

- вимогами до підвищення рівня готовності персоналу ДПСУ до службової діяльності та недостатнім використанням потенціалу ІТ з урахуванням особливостей професійної підготовки фахівців ДПСУ;

- наявним досвідом застосування інноваційних підходів до професійної підготовки прикордонників у зарубіжних системах освіти й недостатнім обґрунтуванням інформаційних технологій і засобів ДН курсантів ДПСУ;

- необхідністю застосування технологій ДН у процесі професійної підготовки фахівців ДПСУ і реальною готовністю науково-педагогічного складу (НПС) ВВНЗ до здійснення інформаційно-комунікативного навчання;

- об'єктивно зростаючою потребою ДПСУ в майбутніх офіцерах із високим рівнем професійної компетентності та відсутністю теоретично і методологічно обґрунтованої системи підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників на основі технологій ДН тощо.

Практичне значення розробки системи полягає в удосконаленні робочих навчальних планів галузей знань: «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону», «Транспорт і транспортна інфраструктура», «Право», «Гуманітарні науки», у яких передбачено паралельне вивчення дисциплін циклів загальної та професійної підготовки протягом усього періоду навчання; у розробці НМЗ дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» для курсантів факультетів «Охорона та захист державного кордону», «Правоохоронна діяльність та правознавство» та «Інженерно-технічний» НАДПСУ; у розробці ЕНМК та нової генерації засобів навчання (підручників та

навчальних посібників) та їхньому впровадженню до освітнього процесу НАДПСУ для спеціальностей «Безпека державного кордону», «Автомобільний транспорт», «Право та правоохоронна діяльність» та «Філологія», які здобувають курсанти.

Висновки. Система професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників вимагає переосмислення цілей і завдань, змісту та методів педагогічного процесу, що пов'язане з новими вимогами до освітнього процесу і перспективами суспільного розвитку. З огляду на це, розроблено та науково обґрунтовано систему професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників з використанням ДН з її структурними складниками, які взаємопов'язані між собою і взаємодіють, що забезпечує її ефективність. Впровадження системи сприяло підвищенню ефективності професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників з використанням технологій ДН за рахунок створення та застосування узгоджених різнорівневих навчальних планів і програм, що враховують майбутній практичний складник підготовки фахівців ДПСУ. Використання технологій ДН, поєднання теоретичних знань, набутих практичних умінь і навичок із реаліями та перспективами ОСД на кордоні підвищило рівень підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників та забезпечило потреби курсантів у якісній підготовці під час професійного становлення.

Перспективами подальших досліджень є розробка методичних рекомендацій науково-педагогічному складу щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників засобами ДН.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Боровик Л. В.* Місце психологічної компетентності офіцера-прикордонника у структурі його професіоналізму / Л. В. Боровик // Сучасна наука в мережі інтернет : матеріали шостої всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конф. – Режим доступу : <http://intkonf.org/kand-rsih-n-borovik-lv>
2. *Мороз Н. В.* Формування соціокультурної компетенції як складової професійної підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Надія Володимирівна Мороз. – Хмельницький, 2007. – 234 с.
3. *Мірошніченко В. І.* Система патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників : [моногр.] / В. І. Мірошніченко. – Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2012. – 376 с.
4. *Войцехівський О. Л.* Підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної діяльності в пунктах пропуску через державний кордон : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. Л. Войцехівський. – Хмельницький, 2012. – 252 с.
5. *Дем'янюк Ю. А.* Обґрунтування моделі формування військово-організаторських умінь у майбутніх офіцерів-прикордонників в умовах ВВНЗ / Ю. А. Дем'янюк // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. : Педагогічні науки / гол. ред. Кузьмінський А. І. – Черкаси : Черкас. нац. ун-т, 2009. – Вип. 149 – С. 88–91.
6. *Комкова Е. І.* Новый этап американо-канадской интеграции / Е. Г. Комкова // США – Канада: экономика, политика, культура. – 2008. – № 5. – С. 15–30.
7. *Haijun Kang.* A comparative study of the distance education history in China and the United States: a socio-historical perspective. A Dissertation in Adult Education and Comparative & International Education. Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy. 2009. – The Pennsylvania State University. – 205 pages.
8. *Liu Rong-zheng.* On Ideological Education of Border-control Forces of Public Security Guided by Service Function. Journal of Chinese People's Armed Police Force Academy, 2014 (11). – P. 53–56.

9. *Xiao Hao, Liu Yin-shan. On Optimizing the Identity Education Environment of the Chinese Dream for the Young Officers and Soldiers of Border-control Forces of the Public Security. Journal of Chinese People's Armed Police Force Academy, 2015 (03). – P. 30–34.*

10. Освітньо-професійна програма підготовки першого (бакалаврського) рівня. Галузь знань – 25 «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону». Спеціальність – 252 «Безпека державного кордону». – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2016. – 96 с.

11. Освітньо-професійна програма підготовки першого (бакалаврського) рівня. Галузь знань – 27 «Транспорт і транспортна інфраструктура», 2016. – 135 с.

12. Освітньо-професійна програма підготовки першого (бакалаврського) рівня. Галузь знань – 08 «Право», спеціальність – 081 «Право». – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2016. – 112 с.

13. Освітньо-професійна програма підготовки першого (бакалаврського) рівня. Галузь знань – 03 «Гуманітарні науки», спеціальність – 035 «Філологія». НАДПСУ. 2016. – 127 с.

14. *Торічний О. В. Теорія і практика формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання: [монографія.] / О. В. Торічний. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2012. – 536 с.*

15. *Грязнов І. О. Теоретико-методичні засади морального виховання майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.07 / І. О. Грязнов. – Тернопіль, 2005. – 368 с.*

И.Г. Блощинский, полковник
доктор педагогических наук, доцент
НА ГПСУ имени Богдана Хмельницкого

В статтє обосновано систему професіональної підготовки будучих офіцерів-пограничників с использованием технологий дистанционного обучения. Основное внимание уделено характеристике таких составных частей системы: цель, требования к специалисту, основные принципы и задачи, методологические подходы, компоненты, сущность процесса обучения (плановые и внеплановые занятия, самостоятельная подготовка, воспитательные меры), циклы и этапы подготовки, субъекты образовательного процесса, методы обучения и преподавания, электронные учебно-методические комплексы, учебно-методическое обеспечение, виды, средства и формы организации образовательного процесса, технологии и платформы дистанционного обучения, педагогические условия, конечный результат обучения.

Ключевые слова: *будучий офіцер-пограничник, система, професіональна підготовка, технологии дистанционного обучения.*

I.H. Bloschynsky, colonel,
Doctor of pedagogical sciences, associate professor
National academy of the State border guard service
of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi

SYSTEM OF TRAINING FUTURE OFFICERS-BORDER GUARDS POWERED DISTANCE LEARNING

The article substantiates system of the future border guard officers' professional training with the usage of distance learning technologies. The main attention is paid to the characteristics of such components of the system: the goal, requirements for the specialist, main principles and tasks, methodological approaches, components, essence of the learning process (planned and unscheduled classes, independent preparation, educational measures), cycles and stages of training, subjects of the educational process, methods of teaching and learning, electronic educational and methodological complexes, educational and methodological support, types, means and forms of organization of the educational process, technologies and platforms of distance learning, pedagogical conditions, final result of training.

Key words: *future border guard officer, system, professional training, distance learning technologies.*